पर्यावरण सद्यस्थिती अहवाल २०११-१२: शहाराची वाढ

२२ ऑगस्ट २०१२

रूपाली घाटे, अभिषेक वाघमारे

GreenEarth Social Development Consulting Pvt. Ltd.
contactus.greenearth@gmail.com

(पर्यावरणाच्या नीलप्रतीसाठी)

शहराची वाढ

लोकसंख्या आणि झोपडपट्टी

पान ३१-३२- ३.१.५ – रोजगाराच्या संधीमुळे स्थलांतर

झोपडपट्टीच्या समूळ उच्चाटनासाठी एकही उपाय पर्यावरण सद्यस्थिती अहवालात देण्यात आलेला नाही. अहवाल आहे त्या झोपडपट्ट्या पुनर्वसित करण्याचा मार्ग अवलंबत आहे, पण नवीन जागेवर नवीन झोपडपट्ट्या निर्माण न होण्यासाठीचे उपाय सुचवत नाही.

शहराची लोकसंख्या गेल्या दशकाहून कमी गतीने वाढत आहे. गेल्या दशकात (१९९१ – २००१) लोकसंख्या ५०% ने वाढली – म्हणजेच दीडपट झाली. त्यापूर्वीच्या दोन दशकांमध्ये ती ४०% ने वाढली होती. यंदा (२००१ – २०११) ती २२.७% नेच वाढली आहे.

झोपडपट्टीत राहणारे लोक अजूनही शहराच्या लोकसंख्येच्या ३५% टक्क्यांहून जास्त आहेत. झोपडपट्टीचे प्रमाण हे शहरी स्वच्छतेवर व हवा प्रदूषणावर प्रभाव पडते. झोपडपट्टीतील बहुतांश लोक हे बांधकामाच्या साईट्स वर, छोट्या मोठ्या उद्योगांमध्ये कामगार म्हणून काम करीत असतात. त्यातील बहुतेक लोकं ही स्थलांतरित असतात. राज्यातूनच नव्हे तर देशभरातून, (काही वृत्तांप्रमाणे बांगलादेशातून) मजूर शहरांमध्ये येतात.

स्थलांतरित लोक कुठून स्थलांतरित झालेत ती ठिकाणे, समाजात सामावून घेण्यासाठी केलेले प्रयत्न, झोपडपट्टीत राहणाऱ्यांना पर्यावरणीय जागृती हे नाजूक पण महत्त्वाचे विषय हा अहवाल दुर्लक्षित करतो.

७.१.९ – झोपडपट्टीत राहणाऱ्या लोकांचे पुनर्वसन

नियोजित पुनर्वसन कार्यक्रमांतर्गत किती टक्के झोपडपट्ट्यांचे पुनर्वसन झालेले आहे व गेल्या वर्षीच्या तुलनेत किती टक्के लोक पुनर्वसित झालेत, याची माहिती दिलेली नाही.

शिक्षण

पान ३७ – ३.२.३ पुणे शहराची शैक्षणिक परंपरा

शाळेत जाणाऱ्या मुलांची संख्या किती आणि मुलांची गणना यात तफावत किती याबद्दलची माहिती पर्यावरण अहवालात नाही. महानगरपालिकेच्या शाळा किती आहेत व त्यात शिकणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या किती आहे ही माहिती देखील स्पष्ट केलेली नाही.

पर्यावरण कार्यप्रवण निर्देशांकाच्या (EPI) संख्यात्मक निकालात शहराची वाढ या सदरात 'शिक्षण' समाविष्ट केलेले नाही. शिक्षण हे शहराच्याच नव्हे तर मानवतेच्या वाढीचे लक्षण आहे – त्यातूनच पर्यावरणाविषयी देखील जागृत केले जाते - पण अमूल्य अशा शिक्षणाला पर्यावरण विभागाने किंमत देखील दिलेली नाही.

२०११-१२ मध्ये खाजगी शाळा ६२% नी वाढलेल्या आहेत.

	२०१०-११	२०११-१२
खाजगी शाळांची संख्या	३७२	६०३

परंतु, महानगरपालिकेच्या शाळांच्या संख्येत किती वाढ झाली आहे, ह्या शाळांमधील विद्यार्थ्यांमध्ये किती वाढ झाली आहे यावर अहवाल भाष्य करत नाही. महानगरपालिकेच्या शाळांमध्ये शिक्षण घेणाऱ्या बहुसंख्य मुलांना मिळणाऱ्या शालेय सुविधांबाबतची माहिती अहवाल नाही.

शहराच्या साक्षरतेची भान बहुधा महापालिकेलाच नाही – सप्टेंबर आला तरी १००% गणवेश वाटप झालेला नाही यावरून सिद्ध होते – तर ती पर्यावरण विभागाला कुठून असणार? पर्यावरण संवर्धनाचे अधिनियम-कायदे बनवण्यापेक्षा हजारो पटीने जास्त महत्वाचे आहे मुलांना त्याचे महत्त्व समजावणे.

पर्यावरण विभागाची मजल घटना घडून गेल्यावर तोडगा काढणे, उपाययोजना राबविणे आणि केंद्र सरकारच्या पैशावर स्कीम चालवणे इथवरच आहे. येत्या पिढीला पर्यावरणाविषयी जागृत करण्याचा साधा विचारही महानगरपालिका करीत नाही, प्रतिसादामध्ये याचा उल्लेख देखील करत नाही. महापालिकेचे पर्यावरण शिक्षणाबाबतचे धोरण प्रतिगामी आहे.

सार्वजनिक वाहतूक

पान ४१ – ३.३ शहरीकरण

पर्यावरण अहवाल २०११-१२ सांगतो की उत्तम रस्ते, पार्किंगची सुधारलेली व्यवस्था यांमुळे शहरातील ट्राफिक (दळण वळण) वाढले आहे.

पर्यावरण विभाग महानगरपालिकेची वकिली करत असे सांगतो की पालिकेने पुरवलेल्या उच्च नागरी सुविधांमुळे खूप लोकांनी स्वतंत्र वाहने विकत घेतली, आणि त्यामुळे ट्राफिक वाढले आहे. सत्य असे की पुणे महानगरपालिका पुण्यातील रहिवाशांना उत्तम सार्वजनिक वाहतूक सुविधा पुरवण्यात पुरती अयशस्वी झाली आहे. शहरात ४५००० रिक्षा आणि फक्त १००० बसेस धावतात आणि पालिका १५ लाख नागरिकांना उत्तम सार्वजनिक वाहतूक सुविधा दिल्याचे छातीठोकपणे सांगते.

२०११ जनगणनेप्रमाणे पुण्यात आता महाराष्ट्रातील सर्वाधिक दुचाकी तर आहेतच, पण चारचाकी वाहनांमध्ये सुद्धा पुण्याने आता मुंबईला मागे टाकून अव्वल क्रमांक मिळवला आहे.

	Pune	Maharashtra
दुचाकी असलेल्या घरांची टक्केवारी	४८.८%	२४.९%
चारचाकी असलेल्या घरांची टक्केवारी	१३.२%	५.९%

वाहतुकीची पाळेमुळे उपटली गेली आहेत हे पर्यावरण अहवाल मान्य करीत नाही.

१. वाहतुकीचे प्रमाण कुठल्या भागात किती आहे
२. वाहतुकीची कोंडी कुठे कुठे होते
३. खाजगी वाहनांची इतकी भरमसाट विक्री का म्हणून झाली
४. सार्वजनिक वाहतुकीमध्ये नक्की गाडं अडतं ते कुठे
५. वायू प्रदूषण कुठे सर्वात जास्त असते, कुठल्या भागांवर वायू प्रदूषणाचा ताण पडतो

या प्रश्नांची उत्तरे हा अहवाल देत नाही.

७.१.५ – सर्वांगीण वाहतूक व्यवस्था

वाहतुकीचे सत्य चित्र प्रस्तुत करण्याचा प्रयत्न असफल ठरला आहे. वाहतूक नियंत्रणासाठी अनेक ठोस उपाय सुचवलेले आहेत, पण गेल्या कित्येक वर्षात अंमलबजावणी क्षेत्रात महापालिकेची कामगिरी शून्य आहे. अनेक अहवाल धूळ खात पडलेले आहेत.

डोळ्यांसमोर दळण वळण सुविधांची दरिद्री अवस्था दिसत असते, पण महापालिका मोठ्या-मोठ्या पुड्या सोडून जनतेला मूर्ख बनवते. पर्यावरणाला हानी पोहोचवणारे घटक कसे निर्माण झाले, व

त्यांची वाढ कशी झाली आणि आता त्यांना रोखावे कसे याची मांडणी करणे सोडून फडतूस मुद्दे ऐरणीवर आणून ठेवत पर्यावरण विभागाने स्वतःला सिद्ध केले आहे.

संदर्भ सूची

१. PMC may hand over some schools to pvt institutions

Times Of India Dec 10, 2010

PUNE: The Pune Municipal Corporation (PMC) is likely to hand over the running of some of its schools to reputed private educational institutions, a move which is seen as the civic body's lack of confidence in the way its own school board functions.
During a debate on the school board budget on Thursday, the PMC standing committee members found that the board had not utilised as much as Rs 36 crore of the Rs 58 crore it had allocated for students in 2010-11. The allocation was part of the Rs 170 crore school board budget and was to be used for upgrading educational material and providing other basic needs.

A standing committee member told TOI that it was initially decided that the PMC talk to the managements of Nutan Marathi Vidyalaya and Hujurpaga schools to see, for a start, if they could run two municipal schools.

The standing committee members and the civic administration grilled the school board officials about the quality of education and utilisation of the budget. "The committee and the administration came to the conclusion that the school board had lost its capacity to provide quality education to the students," the committee member said.

"The situation is bad in municipal schools. Some students cannot even read the alphabet and there are no teachers who can impart quality education," he said.

The PMC school board runs nearly 300 primary schools, most of which are Marathi-medium and the remaining offering education in English, Urdu, Kannada and other regional languages. The board also runs 25 secondary schools.

As many as 98,000 students study in these schools, which are the main providers of education to a vast segment of underprivileged children, especially those living in the 470-odd recognised or unrecognised slum areas spread across the 244 sq km of urban sprawl.
In the recent past, the school board has been mired in a slew of controversies relating to issues like corruption, purchase of sub-standard school uniforms, inadequate infrastructure and lack of trained teachers.

"The school board has a long way to go - be it in appointing quality teachers, curbing the dropout rate or improving infrastructure. However, with political appointees on the school board, we can hardly expect a qualitative change.
Even transfers and recruitment of teachers are dictated by politicians," a PMC official said, adding that the corporation spends Rs 22,000 per year on each student.
http://articles.timesofindia.indiatimes.com/2010-12-10/pune/28256305_1_school-board-municipal-schools-primary-schools

२. Pune civic body chief orders all schools cleaned

DNA

Saturday, Jun 11, 2011

Pune's new municipal commissioner, Mahesh Pathak, has apparently taken serious note of the shoddy infrastructure in the schools managed by the Pune Municipal Corporation (PMC).

Pathak on Friday instructed education officer, Ramchandra Jadhav, to address all problems related to toilets, drinking water, cleanliness and hygiene at the schools run by the municipal corporation, before schools reopen on June 15.

He was speaking to reporters on the sidelines of a meeting of teachers of PMC-run schools organised by the education board, regarding enrollment of children below six years in schools.

Pathak asked Jadhav to ensure that cleaning and repair works of all the toilets, especially those for girl students, water tanks used for storage of potable water, broken doors, smashed floor and windowpanes are done two days before the schools start.

Speaking about the student enrollment awareness programme, Pathak said, "Our primary motive is to identify children below six years of age, who are out of the ambit of school, and make their parents aware to enroll them in schools."

"The teachers will primarily go to slum areas where the student enrollment rate is low," Pathak said.

According to a survey conducted by the education board, 634 children below six years are yet to get enrolled in schools, he added.

"We are also trying to reach street children at traffic signals, railway stations and bus stands in order to enroll them in mobile schools," he said.

The student enrollment programme will be held between June 15 and 30.

On PMC-run English medium schools where after standard VIII most of the students face problem in getting admission in other schools, he tried to pass the buck to parents and said, "It is the responsibility of the parents to get admission in other schools after standard VIII."

However, later he said, "This year, most of the students managed to get admissions in various schools, but we will construct schools for such students and will hand over charge to a private school."

When asked about 10,000 students dropping out of civic body-run schools, Pathak said, "As the economic background of parents change they prefer non-PMC schools for their children."

http://www.dnaindia.com/mumbai/report_pune-civic-body-chief-orders-all-schools-cleaned_1553752